

CÁC NGUYÊN TẮC CỦA BỘ LUẬT DÂN SỰ

PHẦN I. MỤC TIÊU CỦA LUẬT DÂN SỰ

CHƯƠNG II. CÁC MỤC TIÊU CHÍNH YẾU CỦA PHÁP LUẬT DÂN SỰ

Như tôi đã nói trên, trong việc phân bổ các quyền và nghĩa vụ, nhà lập pháp phải lấy hạnh phúc của toàn xã hội làm mục tiêu của mình. Cho câu hỏi cụ thể hơn rằng hạnh phúc bao gồm những gì, chúng ta thấy có bốn mục tiêu phụ như sau:

- Sự sinh tồn;
- Sự sung túc;
- Sự bình đẳng; và
- Sự an toàn.

Tổng các mục tiêu nói trên càng hoàn hảo bao nhiêu thì tổng hạnh phúc xã hội, đặc biệt là phần hạnh phúc do pháp luật mang đến, càng lớn bấy nhiêu.

Có thể thấy rằng mọi chức năng của pháp luật đều có thể quy về bốn mục tiêu: bảo đảm sự sinh tồn, tạo ra sự sung túc, sự bình đẳng và duy trì tính an toàn.

Sự phân chia [các mục tiêu] nói trên không được rõ ràng và chính xác như mong đợi. Ranh giới giữa các mục tiêu không phải lúc nào cũng dễ xác định vì chúng gần gũi và hòa lẫn vào nhau ở nhiều điểm. Tuy nhiên, điều dễ biện minh cho cách phân chia này là nó toàn diện. Mặc dù vậy, trong nhiều trường hợp chúng ta sẽ phải xem xét từng mục tiêu một cách riêng rẽ và tách biệt với các mục tiêu khác.

Ví dụ mục tiêu bảo đảm sự sinh tồn vốn đã tồn tại trong mục tiêu tạo sự sung túc. Dù vậy, mục tiêu sinh tồn vẫn nên được đề cập riêng biệt vì pháp luật cần phải làm nhiều điều cho mục tiêu bảo đảm sự sinh tồn mà [những điều này] không nên áp dụng cho mục tiêu tạo sự sung túc.¹

Còn an toàn có thể được phân thành nhiều loại, tương ứng với những hành vi khác nhau đe dọa sự an toàn, ví dụ như an toàn liên quan đến thân thể, danh dự, tài sản, địa vị. Những hành vi xâm phạm

¹ Bentham cho rằng đối với mục tiêu sinh tồn, nhà nước cần có những chính sách và luật lệ để đảm bảo mỗi cá nhân có đủ những điều kiện tối thiểu để sống như thực phẩm, nhà ở, y tế. Mục tiêu này có thể cần đến các biện pháp can thiệp hay hỗ trợ từ nhà nước. Còn mục tiêu sung túc, đây là tình trạng dư dả, giàu có, vượt quá mức cần thiết để tồn tại. Vai trò của luật pháp với mục tiêu sung túc chủ yếu là tạo ra một môi trường ổn định để cá nhân tự do phát triển, làm giàu, chứ không còn cần đến hành vi can thiệp của nhà nước (ND).

đến sự an toàn, khi bị pháp luật cấm, sẽ bị xem là hành vi phạm tội.

Trong số các mục tiêu của pháp luật, chỉ có mục tiêu an toàn mang trong nó khía cạnh tương lai. Sự sinh tồn, sung túc và bình đẳng có thể chỉ cần xem xét ở thời điểm hiện tại. An toàn bao hàm cả yếu tố thời gian sau đó, liên quan đến các lợi ích được nó bảo vệ. Do đó, an toàn là mục tiêu chính yếu.

Tôi đặt bình đẳng vào một trong các mục tiêu của pháp luật. Trong hệ thống được xây dựng để mang lại cho mỗi người mức độ hạnh phúc tối đa, không có lý do gì để pháp luật phải tìm cách ban cho người này nhiều hơn người khác. Thay vào đó, có nhiều lý do chính đáng để pháp luật không làm điều này. Bởi vì lợi thế mà một người có được chỉ có thể tồn tại khi một người khác phải chịu bất lợi tương đương. Lợi thế chỉ được hưởng bởi bên được ưu ái, trong khi bất lợi sẽ được cảm nhận bởi tất cả những người không được ưu ái.

Bình đẳng có thể được nuôi dưỡng bằng cách bảo vệ nó ở nơi mà nó đã tồn tại và tìm cách tạo ra nó ở nơi chưa có nó. Tuy nhiên, có điều rủi ro là chỉ một sai lầm nhỏ cũng có thể thay đổi toàn bộ trật tự xã hội.²

Việc tự do không được liệt kê như một mục tiêu chính của pháp luật có thể khiến nhiều người ngạc nhiên. Nhưng để có nhận thức rõ ràng, cần xem tự do như một nhánh của an toàn: tự do cá nhân là sự an toàn không phải chịu tổn hại ảnh hưởng đến một con người. Còn tự do chính trị lại thuộc một nhánh khác, đó là sự an toàn trước sự bất công. Những gì liên quan đến khía cạnh này không nằm trong luật dân sự mà chúng thuộc về luật hiến pháp.

o0o

² Ở đây Bentham nhấn mạnh mối nguy hiểm của việc theo đuổi bình đẳng quá mức vì nó có thể làm suy yếu nguyên tắc cơ bản hơn là an toàn. Mặc dù bình đẳng là một mục tiêu đáng mơ ước, Bentham tin rằng việc cưỡng bức phân phối lại của cải hoặc tài sản để đạt được điều đó có thể gây bất ổn xã hội. Cụ thể, một cá nhân cần được cảm thấy an toàn về tài sản và triển vọng tương lai của mình. Nếu tài sản của một người có thể bị tùy tiện tịch thu hoặc phân phối lại nhân danh mục tiêu bình đẳng, nó sẽ phá hủy cảm giác an toàn nói trên. Đây là điều mà Bentham gọi là sự an toàn của kỳ vọng. Nếu các cá nhân trong xã hội không có đủ niềm tin rằng họ có thể giữ được những gì làm ra thì họ sẽ mất động lực để làm việc, tiết kiệm và đầu tư. Điều này sẽ dẫn đến nghèo đói lan rộng và sự sụp đổ của hệ thống kinh tế (ND).

CHƯƠNG III. MỐI QUAN HỆ GIỮA CÁC MỤC TIÊU

Bốn mục tiêu của pháp luật trong suy nghĩ của chúng ta dường như có vẻ rất tách biệt nhưng trên thực tế chúng ít tách biệt hơn nhiều. Một luật có thể phục vụ cho nhiều mục tiêu cùng một lúc vì các mục tiêu đó thường được liên kết với nhau. Chẳng hạn, một điều gì được quyết vì mục tiêu an toàn thì cũng có thể đồng thời phục vụ cho cả mục tiêu sinh tồn và sung túc.

Tuy nhiên, trong một số trường hợp chúng ta không thể nào dung hòa tất cả các mục tiêu. Khi đó, một biện pháp được đề xuất để hướng đến một mục tiêu sẽ bị mục tiêu khác phản bác. Ví dụ như mục tiêu bình đẳng đòi hỏi phải có sự phân phối tài sản trong chừng mực nhất định và việc này sẽ mâu thuẫn với mục tiêu an toàn.

Khi mâu thuẫn phát sinh, ta cần có cách để xác định mục tiêu nào cần được ưu tiên. Nếu không thì thay vì được dẫn đường chỉ lối, việc cân nhắc giữa các mục tiêu chỉ càng làm chúng ta thêm bối rối.

Thực quan chúng ta đã nhận thấy rằng sinh tồn và an toàn đều cùng ở mức quan trọng ngang nhau, còn sung túc và bình đẳng rõ ràng ở mức thấp hơn. Quả thực vậy, nếu không có an toàn thì bình đẳng không thể tồn tại dù chỉ một ngày. Nếu không có sinh tồn thì sung túc cũng không thể hiện hữu. Hai mục tiêu đầu tiên giống như chính sự sống còn hai mục tiêu sau là trang sức của sự sống.

Trong lĩnh vực lập pháp, mục tiêu quan trọng nhất là an toàn. Nếu không có luật nào trực tiếp bảo đảm mục tiêu sinh tồn thì cũng không ai sẽ xem nhẹ mục tiêu này. Nhưng nếu không có luật bảo đảm tình trạng an toàn thì sự tồn tại của luật cho mục tiêu sinh tồn cũng trở nên vô nghĩa. Anh có thể ra mệnh lệnh buộc sản xuất hay canh tác nhưng chỉ thế này, anh vẫn chưa làm được gì hết. Tuy nhiên, nếu anh bảo đảm rằng người canh tác có quyền được hưởng thành quả lao động của mình thì có lẽ anh đã làm đủ những thứ cần làm.

Chúng ta cũng thấy, an toàn gồm nhiều nhánh khác nhau và nhánh an toàn này sẽ cần nhượng bộ cho nhánh an toàn khác. Ví dụ, tự do – vốn là một nhánh của an toàn – phải nhượng bộ cho mục tiêu an toàn chung, bởi vì chúng ta không thể ban hành bất kỳ luật nào mà không ảnh hưởng ít nhiều đến tự do.

Như vậy, chúng ta không thể đạt được lợi ích lớn nhất mà không phải hy sinh một số lợi ích thứ yếu. Việc phân biệt giữa các mục tiêu này, để xem mục tiêu nào xứng đáng được ưu tiên trong từng trường hợp là cái khó của công việc lập pháp. Mỗi mục tiêu đều lần lượt đòi hỏi vị trí ưu tiên và đôi khi cần đến cả phép tính phức tạp để xác định việc này.³

Bình đẳng không nên được ưu tiên trừ trường hợp nó không gây tổn hại đến tình trạng an toàn, không làm xáo trộn các kỳ vọng do pháp luật tạo ra và không làm rối loạn trật tự phân phối đã được thiết lập trên thực tế.

Nếu mọi tài sản đều bị chia đều như nhau thì hậu quả chắc chắn và tức thì là sẽ sớm chẳng còn gì để mà chia nữa. Mọi thứ sẽ nhanh chóng bị phá hủy. Những người từng mong được hưởng lợi từ

³ Ý của Bentham ở đây là phép tính để đảm bảo mang lợi ích đến cho số đông theo tinh thần công lợi của ông (ND).

việc phân chia sẽ đau khổ không ít hơn những người bị tước đoạt.⁴ Nếu người lao động siêng năng mà không có điều kiện sống tốt hơn kẻ lười biếng thì còn lý do nào để người ta phải chăm chỉ?

Nếu nguyên tắc *mọi người đều có quyền bình đẳng* được thiết lập thì, theo chuỗi hệ quả tất yếu, toàn bộ hoạt động lập pháp sẽ trở nên bất khả thi. Pháp luật luôn tạo ra sự bất bình đẳng, bởi nó không thể ban cho một người một quyền nào đó mà không đồng thời áp đặt một nghĩa vụ lên người khác.⁵

Tuyên bố rằng tất cả mọi người – tức toàn thể nhân loại – đều có quyền bình đẳng, thế thì mọi mối quan hệ thứ bậc sẽ chấm dứt. Người con có quyền ngang với cha mẹ. Cậu ta cũng có quyền dạy dỗ và trừng phạt, các quyền khác y cha mẹ trong ngôi nhà của chính cha mẹ mình. Người mất trí có quyền nhốt người khỏe mạnh như họ có quyền nhốt anh ta. Người xuẩn ngốc có quyền quản lý gia đình như gia đình có quyền quản lý anh ta. Tất cả những điều trên đều nằm trong khái niệm “bình đẳng về quyền” – nó phải bao hàm toàn bộ những ý nghĩa trên hoặc chẳng mang nghĩa gì sất. Sự thật là những người cổ súy cho học thuyết bình đẳng về quyền không phải là những kẻ ngu si hay dốt nát. Họ cũng không có ý định thiết lập sự bình đẳng tuyệt đối mà trong suy nghĩ của họ cũng có cả những giới hạn, những điều chỉnh và những lý giải. Nhưng nếu những người cổ súy trên không biết cách nói một cách hợp lý và dễ hiểu thì liệu đám đông mù quáng và thiếu hiểu biết có thể hiểu rõ điều mà chính bản thân những người cổ súy còn chưa hiểu rõ? Rồi khi họ tuyên bố về quyền độc lập [tuyệt đối] thì chẳng phải chắc chắn sẽ được lắng nghe hay sao?⁶

o0o

⁴ Ý của Bentham ở đây là những người được hưởng lợi từ việc được chia tài sản thì tài sản được chia cũng sẽ nhanh chóng bị tiêu hao còn người cần cù thì không còn động lực làm việc nữa. Việc phân phối lại tài sản (chia đều) sẽ dẫn đến sự nghèo đói chung của xã hội (ND).

⁵ Ý của Bentham ở đây là quyền bình đẳng tuyệt đối trong mọi khía cạnh là điều không tương và sẽ vô hiệu hóa mọi nỗ lực làm luật bởi vì chức năng cốt lõi của luật pháp không phải là tạo ra sự bình đẳng mà là việc phân định các quyền và nghĩa vụ giữa các chủ thể (ND).

⁶ Ở đây, Bentham chỉ trích những người đã đưa ra các tuyên bố về “quyền bình đẳng” vì đã sử dụng ngôn ngữ mơ hồ và không rõ ràng. Mặc dù họ có ý định đặt ra các giới hạn, nhưng việc không nói rõ các giới hạn đó đã khiến đám đông diễn dịch sai thành tự do và độc lập tuyệt đối và như vậy sẽ dẫn đến sự hỗn loạn. Đây là một nhận định quan trọng trong tác phẩm của Bentham, thể hiện quan điểm thực dụng của ông (lợi ích cho số đông) chống lại các nguyên lý của luật tự nhiên và quyền tự nhiên (ND).